

.....

Hvordan få til medvirkning og frivillig behandling i akuttpsykiatrien, og mest mulig selvbestemmelse ved tvang?

Kontrollkommisjonskonferansen 2024

Thomas Bremnes
Konstituert overlege
Frivillighet og Tvang
SIFER Nord, Universitetssykehuset Nord-Norge

Om oss

Frivillighet og tvang er et kompetansesenter innen psykisk helsevern som jobber med å øke kunnskap om frivillighet og tvang, redusere tvang og om nødvendig bidra til forsvarlig bruk av tvang.

- Nettside med ressurser både pasienter, pårørende og helsepersonell.
- Tips gjerne pasienter og pårørende om nettsiden.
- <https://frivillighetogtvang.no>

Hvorfor medvirkning og frivillighet er viktig

- **Respekt for pasientens rettigheter:** Fremmer autonomi og verdighet.
- **Bedre behandlingsutfall:** Styrker pasientens tillit og reduserer risikoen for tilbakefall.
- **Reduksjon av traumer:** Forebygger langvarige psykologiske skader og forbedrer pasientens opplevelse.
- **Bærekraftige tjenester:** Reduserer ressursbruk og stress for ansatte, samtidig som det øker pasienttilfredshet.

Altså; gode juridiske, etiske, medisinske og økonomiske grunner.

Tvang i akuttpsykiatrien

Tvang i akuttpsykiatrien betyr **behandling eller tilbakeholdelse uten frivillig samtykke**. Dette kan skje gjennom juridiske vedtak eller bruk av tvangsmidler som **belter, isolasjon eller tvangsmedisinering**. Frihetsberøvelse også uten juridiske vedtak.

To typer tvang:

- **Formell tvang**
Regulert av loven.
- **Uformell tvang**
(Subtil) påvirkning som kan oppleves som press eller insentiver.
- **Hvorfor er dette viktig?**
  - Lovverket regulerer kun formell tvang.
  - Uformell tvang kan undergrave autonomi og tillit.

Hva vet vi om hva som fungerer for å redusere tvang?

Tre hovedtiltak for å redusere tvang:

1. Kriseplaner

Hva: Pasienten beskriver sine ønsker for behandling i krisesituasjoner.

Eksempel: En pasient kan spesifisere hvilke medisiner de foretrekker eller hvem som skal kontaktes.

2 . Trening i de-eskaleringsteknikker

Hva: Opplæring i kommunikasjon og konflikthåndtering.

Eksempel: Helsepersonell lærer å bruke rolig toneleie og aktiv lytting for å roe ned situasjoner.

3. Recovery-orienterte tiltak

Hva: Pasienten tar en aktiv rolle i egen behandling gjennom støttet beslutningstaking og fremtidig planlegging.

Eksempel: Pasienten utarbeider en plan som beskriver hvordan de ønsker å bli behandlet i fremtidige krisesituasjoner.

Hva sier forskningen?

Kriseplaner

- **Effekt:** Reduserer risiko for tvangsinnleggelse med 25–30 %.
- **Storbritannia:** Randomiserte kontrollerte studier (RCTs) som CRIMSON-studien (300+ deltakere).
- **Nederland:** Systematiske oversikter med tusenvis av deltakere.

Trening i de-eskaleringsteknikker

- **Effekt:** Reduserer bruken av mekaniske tvangsmidler med opptil 40 %.
- **Tyskland (PreVCo):** 54 institusjoner deltok i en implementeringsstudie. Kombinasjon av opplæring og retningslinjer reduserte tvang med 45 %.
- **USA:** Longitudinelle studier viste vedvarende reduksjoner i konflikter og tvangsbruk.

Recovery-orienterte tiltak

- **Effekt:** Reduserer tvangserfaringer med 20–25 % og øker pasientens tilfredshet.
- **Australia:** Peer-reviewed studier som Melbourne Social Equity Institute sine rapporter, med flere hundre pasienter.
- **Internasjonalt:** Systematiske oversikter fra WHO om recovery-orienterte modeller.

Recovery-orienterte tiltak

Recovery-orienterte tilnærminger handler om å **sette pasienten i sentrum for behandlingen** ved å styrke deres mulighet til å ta kontroll over eget liv, **på tross av psykiske helseutfordringer**. Dette innebærer å se pasienten som en ressurs og fokusere på deres ønsker, verdier og langsiktige mål – **ikke bare på å behandle/reducere symptomer**.

Kjennetegn på recovery-orienterte tiltak:

- **Pasienten får hjelp til å ta informerte valg** om egen behandling i samarbeid med helsepersonell.
- Pasienten angir på forhånd hvordan de **ønsker å bli behandlet i fremtidige krisesituasjoner**.
- **Fokus på mestring**. Behandlingen tar sikte på å styrke pasientens følelse av selvstendighet og deltakelse i samfunnet.
- **Hvorfor er dette viktig å vite for kontrollkommisjonen?**
  - Sikre at tiltak som fremmer pasientens medvirkning og frivillighet har blitt forsøkt før tvang brukes.
  - Har pasienten andre hensiktsmessige forslag til tiltak/løsninger.
  - **Oppfordring til å undres med faglig ansvarlig (og pasienten hvis tilstede).**

Utfordringer med å redusere tvang

Å redusere tvang i akuttpsykiatrien er krevende fordi det krever både strukturelle endringer og en kulturendring blant ansatte.

1. Holdninger blant helsepersonell:

- Mange oppfatter tvang som nødvendig for trygghet.
- Mangel på opplæring i alternativer, som de-eskalering, påvirker praksisen.
- Institusjoner med recovery-orienterte tilnærminger bruker mindre tvang. PreVCo-studien Tyskland.

2. Ressursmangel:

- Høyt arbeidspress og for få ansatte hindrer gjennomføring av tiltak som kriseplaner.
- Tidkrevende tiltak krever ressurser som ofte mangler i travle akuttavdelinger.
- Likevel; høyt antall spesialister i Norge. Skjev fordeling i landet. Feil bruk av ressurser?

3. Følelsesmessig belastning:

- Tvangshendelser skaper stress og utbrenthet blant ansatte.
- Mangelen på systemer for debriefing hindrer læring og forbedring.

Hvordan overvinne utfordringene?

1. Systematisk opplæring:

- Integrer krisemestringsplaner og de-eskaleringsteknikker som en del av standard opplæring.
- Bruk praktiske øvelser og simulerte situasjoner

2. Organisatorisk støtte:

- Redusere arbeidsbelastningen for ansatte ved å tilføre ressurser.
- Konsulentstøtte og klare retningslinjer, som i PreVCo-studien, skaper varig endring.

3. Kultur for refleksjon:

- Innfør rutiner for debriefing etter tvangshendelser.
- Skap rom for refleksjon og vurdering av alternative tilnærminger.

Hvorfor er dette viktig?

- Bygger tillit mellom pasienter og ansatte. Relasjon er viktig faktor!
- Fremmer frivillighet, reduserer stress, og styrker pasientens selvbestemmelse.

Veien videre

1. Skape en kultur for frivillighet

- Bygg tillit og samarbeid mellom pasient og helsepersonell.
- Prioriter åpenhet og respekt for pasientens rettigheter.

2. Fokus på pasientens rettigheter og autonomi

- Bruk kriseplaner og støttet beslutningstaking som standard praksis.
- Sikre at tvang kun brukes som en siste utvei.

3. Investering i opplæring og ressurser

- Systematisk opplæring i de-eskaleringsteknikker for ansatte.
- Tilgang til ressurser for å gjennomføre kriseplaner og andre tiltak.

4. Samarbeid mellom pasienter, pårørende og fagfolk

- Involver pasienter og pårørende i utvikling av tiltak.
- Fremme samarbeid mellom helsepersonell, jurister og pasientorganisasjoner.

Viktig å vite for kontrollkommisjonene:

Evidensbaserte tiltak, samarbeid og investeringer i kultur og ressurser er nøkkelen til å redusere tvang og styrke pasientens selvbestemmelse. Det virker!

Oppsummering

1. Utfordringene med tvang:

- Tvang er en kompleks utfordring som påvirker pasientens rettigheter, helse og tillit til systemet.
- Uformell tvang, som ikke er juridisk regulert, kan være like skadelig som formell tvang.

2. Effektive tiltak for å redusere tvang:

- Evidensbaserte tiltak som kriseplaner, de-eskaleringsteknikker og recovery-orienterte modeller har vist seg å være effektive for å fremme frivillighet og redusere behovet for tvang.

3. Samarbeid og ressurser:

- Reduksjon av tvang krever samarbeid mellom pasienter, pårørende, fagfolk og jurister. Dette må støttes av tilstrekkelige ressurser og en organisasjonskultur som prioriterer pasientens selvbestemmelse.

Konklusjon

Forskning viser at

- Medvirkning og frivillighet i akuttpsykiatrien gir bedre helse, mindre risiko for traumer og økt tillit til helsevesenet
- Ikke bare juridiske og etiske, men også **veldig gode medisinske grunner for å redusere tvangsbruk.**
- Reduksjon av tvang frigjør ressurser og bidrar til en mer bærekraftig helsetjeneste.

Implikasjon for kontrollkommisjonene

Hvilken rolle kan kontrollkommisjonene spille i å sikre medvirkning og frivillighet?

- Psykiatrisk behandling er i all hovedsak sunn fornuft (min påstand).
- Vite hva forskningen sier, for det gjør nok ikke alle spesialister.
- Våg å undre dere over helheten av behandlingen som gis pasienten. Få til god dialog med faglig ansvarlig og pasient.

Referanser

1. Sashidharan SP, Mezzina R, Puras D. Preventing and reducing coercion in mental health services: An international scoping review of English-language studies. *Psychiatry Research*. 2020;113228. [Tilgjengelig her](#).
2. Steinert T, Hirsch S, Kristiansen KT, Lepping P, Prebble K, Zinkler M. Effect of coercive measures on mental health status in adult psychiatric populations: A nationwide trial emulation. *Psychiatric Services*. 2019;70(12):1114–1120. [Tilgjengelig her](#).
3. Barbui C, Saraceno B. Evidence synthesis on coercion in mental health: An umbrella review. *BMC Health Services Research*. 2019;19:423. [Tilgjengelig her](#).
4. Jaeger S, Hoff P. Clinical relevance of informal coercion in psychiatric treatment: A systematic review. *European Psychiatry*. 2018;54:9–17. [Tilgjengelig her](#).
5. Molodynski A, Khazaal Y, Callard F. Staff attitudes and perceptions towards the use of coercive measures in psychiatric patients. *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*. 2018;53:317–328. [Tilgjengelig her](#).
6. Lay B, Salize HJ, Dreßing H, et al. Implementation of guidelines on prevention of coercion and violence (PreVCo) in psychiatry: A multicentre randomised controlled trial. *BMC Psychiatry*. 2020;20:344. [Tilgjengelig her](#).
7. Folkehelseinstituttet. Effekt av tiltak for å redusere tvangsbruk i psykisk helsevern for voksne: En systematisk oversikt. Oslo: FHI; 2017. [Tilgjengelig her](#).
8. Jarrett M, Bowers L, Simpson A. Interventions for reducing coercion in mental health for adults: A systematic review and the impact of updating. *World Psychiatry*. 2019;18(2):206–215. [Tilgjengelig her](#).
9. Steinert T, Noorthoorn EO, Mulder CL, et al. Reduction of coercion in psychiatric hospitals: How can this be achieved? *BMC Psychiatry*. 2019;19:206. [Tilgjengelig her](#).
10. United Nations Human Rights Council. Report on the implementation of the Convention on the Rights of Persons with Disabilities. Geneva: United Nations; 2019. [Tilgjengelig her](#).
11. Melbourne Social Equity Institute. Alternatives to coercion in mental health settings: A literature review. Melbourne: University of Melbourne; 2017. [Tilgjengelig her](#).
12. World Health Organization. WHO guidelines on rights-based recovery-oriented approaches in mental health care. Geneva: WHO; 2021. [Tilgjengelig her](#).

Med pasienten – for pasienten